

Karaçay-Malkar Türkçesi Atasözlerinde Bağımlı, Birleşik Kelime Gruplarının Kullanımı

The Use of Dependent and Compound Word Groups in Karachay-Balkar Turkish Proverb

Saniye Aybüke Vardar

Doktora Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bilecik/Türkiye

e-posta saybukeberk@gmail.com

orcid 0000-0002-2281-4318

doi 10.54316/dilarastirmalari.1326668

Atıf

Citation

Vardar, Saniye Aybüke (2024). Karaçay-Malkar Türkçesi Atasözlerinde Bağımlı, Birleşik Kelime Gruplarının Kullanımı. *Dil Araştırmaları*, 34: 267-290.

Başvuru

Submitted

12.07.2023

Revizyon

Revised

28.08.2023

Kabul

Accepted

19.01.2024

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2024

Öz

Karaçay-Malkar Türkçesinin “Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası”nda yer alan “zarar görmeye meyilli, kırılğan (vulnerable)” kategorisinde bulunması, bu dilin gelecekte yok olma riski taşıdığını gösterir. Bu nedenle, dilin korunması ve canlı tutulması için araştırmacılar tarafından çeşitli alanlarda araştırmalar yapılmaktadır. Türkiye’deki dil araştırmaları incelendiğinde, Karaçay-Malkar Türkçesinin kelime grupları hakkında derinlemesine bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları hakkında bilgi vermek ve yeni bir tasnif denemesi ortaya koymak hedeflenmiştir.

Kelime grupları yapısal-gramatik plana (birleşen öğelerin sayısı, temel ögenin sözcük türü, öğeler arası bağlantı yöntemi, söz dizimlik bağlantı tipi) ve işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre incelenmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesi atasözleri taranarak bağımlı kelime grupları tespit edilmiştir.

Tespit edilen bağımlı kelime grupları ilk olarak basit ve birleşik olarak iki gruba ayrılarak belirtilen ögenin sözcük türüne göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan kelime grupları bir sonraki aşamada cümledeki/bağlamdaki görevlerine göre bir daha ayrılmıştır. Son olarak da kelime gruplarını oluşturan öğelerin bağlantı yöntemleri incelenip yapı tipleri ve modifikasyonlar oluşturulmuştur. Bu kelime gruplarıyla yeni bir tasnif denemesi yapmak hedeflenmiştir. İncelenen atasözleri üzerinde yapılan analizde, üç ögeli kelime gruplarında 20 yapı tipi ve 32 modifikasyon tespit edilmiştir. Çok ögeli kelime gruplarında ise

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

32 yapı tipi saptanmıştır. Türkiye Türkçesi ve Karaçay-Malkar Türkçesi arasındaki farklara da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelime grupları, s z dizimi, Karaçay-Malkar Türkçesi, c mle bilgisi

ABSTRACT

Karaçay-Malkar Turkish Language, found in the ‘‘Atlas of Endangered World Languages’’, falls under the ‘‘vulnerable’’ category, indicating that this language is at risk of extinction in the future. As a result, researchers are conducting various studies in different fields to preserve and revitalize the language. When examining language research in Turkey, it becomes evident that there has been limited in-depth study on the word groups within Karaçay-Malkar Turkish. This study aims to provide information about word groups in Karaçay-Malkar Turkish and propose a new classification.

The word groups were examined based on structural-grammatical aspects, such as the number of constituent elements, the part of speech of the main element, the method of linking between elements, and the type of syntactical connection. In addition, they were analyzed in terms of their functional-semantic aspects and syntactical functions.

Karaçay-Malkar Turkish proverbs were reviewed, and dependent word groups were identified. These identified groups were initially categorized into simple and compound groups, based on the part of speech of the specified element. Subsequently, the word groups were further divided according to their roles in sentences or contexts. Finally, the connection methods of the elements constituting the word groups were examined, and structure types and modifications were established.

Keywords: Word groups, word order, Karachay- Balkar Turkish, syntax.

EXTENDED ABSTRACT

Research Purpose: Karachay-Balkar Turkish, one of the Northwest (Kipchak) group of Turkic dialects, is spoken by a decreasing number of people due to political, social, cultural, etc. reasons. The decrease in the number of speakers is also one of the most important reasons why this language is facing the danger of extinction. The fact that UNESCO has shown Karachay-Balkar Turkish as one of the sensitive languages is a sign of this and reveals the importance of academic studies. In this context, the study is important in terms of examining the syntactic structure of the Karachay-Balkar Turkish language and translating the proverbs into Turkish. The main objective of this research is to provide information about the word groups in Karachay-Balkar Turkish and to make a new classification attempt.

Research Problem: No consensus has been reached among researchers working on word groups in Turkey. There are differences in the use of terms, classification methods, and definitions on this subject. The rule that the basic element is at the end in the order of the elements that form the word group is not always valid in Turkish languages. In compound verbs and prepositional groups, the basic element comes first and the auxiliary element comes later. In title groups, number groups, conjunction groups, and repetitions, there is no relationship between the basic element and the auxiliary element. The elements are equal. When the studies on word groups in Turkey are examined, it is seen that word groups are classified without taking into account basic classification criteria such as ‘‘connection method, function, morphological feature of the basic element, structure’’. In this study, word groups

are examined according to the structural-grammatical plan (number of combining elements, type of the basic word, connection method between elements, syntactic connection type) and functional-semantic plan (syntactic function) as explained below.

A. According to the structural-grammatical plan:

1. According to the number of combining elements: Simple, Compound

2. According to the type of the basic element: Groups with the basic element being a noun (Nominal), Groups with the basic element being a verb (Verbal)

3. According to the dependency relationship between the elements: Relationship of interest-ownership, Relationship of desire, Relationship of arrangement

4. According to syntactic connection types: Dependent, Independent, Complex

B. According to the functional-semantic plan:

1. According to its syntactic function: Nominal, Adjectival, Adverbial

Limitations: In the study, data was obtained by examining the following works related to Karachay-Balkar Turkish proverbs:

Ayliyanı S. Ç., (1963). Nart Sözlü. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitap İzdatelstvo.

Curtubaylanı H. Ç., (2005). Karaçay-Malkar Nart Sözlü. Nalçık: Elbrus Kitap Basma.

Mağulalanı F. L., (2010). Nart Sözlü, Aytıvla, Çam Sözlü. Karaçayevsk: Karaçay-Çerkes Kral Universitet.

Semenova, S. (2006). Nart Boyu Türkleri Hun-Karaçaylıların Atasözleri. İstanbul: Kaynak.

Zandov A. M., (1965). Malkar Nart Sözlü. Nalçık: Kabartı-Malkar Kitap Basması.

Methodology: In the study, dependent, compound word groups were identified in proverbs using the scanning method. The identified word groups were classified to create structure type and modifications.

Results: In the proverbs examined, 20 structure types and 32 modifications were detected in three-element word groups; 32 structure types were detected in multi-element word groups.

In the examination, 4 structure types, 13 modifications were detected in 3-element nominal word groups with the indicator being a noun, nominal; 3 structure types, 3 modifications were detected in the indicating structure type; 5 structure types, 9 modifications were detected in 3-element verbal word groups with the indicator being a noun, nominal; the indicating structure type was not found.

4 structure types, 4 modifications were detected in 3-element verbal word groups with the indicator being a noun, nominal; 1 structure type, 2 modifications were detected in the indicating structure type; 2 structure types, 1 modification were detected in the indicating structure type, nominal; the indicating structure type was not found.

According to the data obtained, 15 structure types, 27 modifications were detected in three-element word groups, 4 structure types, 5 modifications were detected in nominal modifiers.

In multi-element word groups, 15 structure types, 1 modification were detected in 10 of the indicator-specified, named, nominal groups with the relationship of arrangement, 6 of the relationship of interest-ownership; 1 structure type was detected in the nominal modifier with the relationship of arrangement. No verbal word group with an indicator and specified was detected. There is 1 structure type in the indicator-specified, named, nominal groups with the relationship of interest-ownership. The nominal modifier structure type was not detected. In the indicator-specified, verbal, nominal modifier structure type, 2 structure types were detected with the relationship of desire. The nominal structure type was not detected. 1 structure type was detected in the indicator-specified, named, nominal word groups with the relationship of arrangement; 8 structure types were detected with the relationship of interest-ownership; 1 structure type was detected with the relationship of desire. No nominal modifier structure type was found. 2 structure types were detected in the indicator-specified, verbal, nominal word groups with the relationship of interest-ownership; 1 structure type was detected in the nominal modifier word groups with the relationship of arrangement.

When the connection methods of compound word groups were examined, it was seen that there were 34 word groups with the relationship of interest-ownership, 33 word groups with the relationship of arrangement, 14 word groups with the relationship of desire, 1 word group with the relationship of ownership with possessive, and 1 word group with the relationship of ownership.

In this case, according to the data we have, the relationship of arrangement and interest-ownership is used most often as a connection method in word groups.

In the examples obtained from the examination, it was also possible to reach the differences between the word groups of Turkish and Karachay-Balkar Turkish. While the connection methods of word groups with the +A suffix of equality in Turkish were not included in the classification, it is possible to add a different structure type/modification to the classification based on the following examples.

0. Giriş

Kelime grupları, belirli kurallar çerçevesinde en az iki kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu yapılarıdır. Kelime sayısında herhangi bir sınırlama olmaksızın bir araya gelen bu yapılar, tek bir kelimeyle ifade edilemeyen kavramları temsil eder. Kelime grupları, tek bir kelime gibi kullanılır ve yargısız anlatımlardır. Ayrıca, kelime gruplarını oluşturan kelimeler arasında anlamsal ilişkiler bulunur.

Türkiye’de kelime gruplarıyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar arasında fikir birliği sağlanamamıştır. Bu konuda terimlerin kullanımı, tasnif yöntemleri ve tanımlar konusunda farklılıklar vardır.

Araştırmacılar tarafından kelime grupları için kullanılan terimler şoyledir:

Tablo 1. Kelime grupları için kullanılan terimler

belirtme (t�yin) grupları	Kaya Bilgegil (1984: 115)
belirtme grupları	Mustafa �zkan, Veysi Sevinçli (2009: 17)
belirtme �bekleri	Tahsin Banguoğlu (1995: 497)
	Bilal Aktan (2016: 2)
	Halil İbrahim Usta (2007: 413)
	Enfel Doğan (2012: 3)
	Kemal Eraslan (2012: 449)
kelime grubu	Leyla Karahan (2010: 39)
	Mehmet �zmen (2016: 50)
	Muharrem Ergin (2009: 374)
	Mustafa Altun (2011: 11)
	Oktay Selim Karaca (2017: 20)
kelime �beği	İbrahim Delice (2003:17)
�bek	Hürriyet G�kdayı (2018: 1)
söz �bekleri	Günay Karaağaç (2019: 129)
	Talat Tekin (2016: 176)
sözcük �beği	Kerime �st�nova (2014: 17)
sözcük �bekleri	Seçil Hirik (2020: 102)
yargısız anlatımlar	Vecihe Hatiboğlu (1972: 2)

Kelime grubunu oluşturan ögelerin sıralanışında Türk dillerinde var olan temel ögenin sonda olması kuralı her zaman geçerli olmamaktadır. Birleşik fiiller ve edat grubunda temel öge önce, yardımcı öge sonra gelir. Unvan grubu, sayı grupları, bağlama grubu, tekrarlarında da aralarında temel öge yardımcı öge ilişkisi bulunmamaktadır. Ögeler denktir.

Kelime gruplarıyla ilgili Türkiye'deki çalışmalar incelendiğinde “bağlantı yöntemi, işlev, temel ögenin morfolojik özelliği, yapı” gibi temel tasnif kriterleri ele alınmadan da kelime gruplarının tasnif edildiği görülmektedir. Baskakov'un (2011) “Çağdaş Türkçede Kelime Grupları” isimli eserinde Türkçedeki kelime gruplarını incelediği Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenen işlevsel bir sınıflama yöntemi bulunmaktadır. Karaca (2017) “Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)” isimli eserinde bu sınıflamaya bağımsız ve karmaşık kelime gruplarını da eklemiştir. Bu çalışmada kelime grupları, Baskakov'un (2011) “Çağdaş Türkçede Kelime Grupları” ve Karaca'nın (2017) “Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)” eserlerindeki inceleme yöntemleriyle paralel olarak yapısal-gramatik plana (birleşen ögelerin sayısı, temel ögenin sözcük türü, ögeler arası bağlantı yöntemi, söz dizimlik bağlantı tipi) ve işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre aşağıda açıklandığı gibi incelenmiştir.

Baskakov (2011, 17), kelime gruplarını yapısal-gramatik plan ve işlevsel-semantic plan olmak üzere ikiye ayırmaktadır:

A. Yapısal-gramatik plana göre:

1. Birleşen ögelerin sayısına göre: Basit, Birleşik
2. Temel ögenin türüne göre: Temel ögesi isim olan gruplar (İsimli), Temel ögesi fiil olan gruplar (Fiilli)
3. Ögeler arasındaki bağımlılık ilişkisine göre: İlgi-iyelik ilişkisi, İstem ilişkisi, Sıralanma ilişkisi
4. Söz dizimlik bağlantı tiplerine göre¹: Bağımlı, Bağımsız, Karmaşık

B. İşlevsel-semantic plana göre:

1. Söz dizimsel işlevine göre: İsimlik, Sıfatlık, Zarflık

A. Yapısal-gramatik plana göre

1. Birleşen ögelerin sayısına göre: *Basit, Birleşik*

Kurulan kelime grubu iki ögeden meydana geliyorsa basit kelime grubudur ancak üç ya da daha fazla ögeden meydana geliyorsa birleşik kelime grubudur. Birleşik kelime grupları da üç ögeli ve çok ögeli olmak üzere ikiye ayrılır.

X + X: Basit kelime grubu: Belirten öge ve belirtilen öge vardır.

(X + X) + X: Birleşik üç ögeli kelime grubu: Belirten grup halindedir. Belirten grup ve belirtilen öge vardır.

¹ Karaca (2017) tarafından Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri) isimli eserde tasnif genişletilerek sadece bağımlı kelime grupları değil. Bağımsız ve Karmaşık kelime grupları da incelenmiştir. Bu çalışmada yalnızca bağımlı gruplar incelenecektir ancak tasnifte bağımsız ve karmaşık kelime grupları da gösterilmiştir.

$X + (X + X)$: Birleşik  şekli kelime grubu: Belirtilen grup halindedir. Belirten ge ve belirtilen grup vardır.

$(X + X) + (X + X)$: Birleşik çok şekli kelime grubu: Hem belirten hem belirtilen grup vardır.

2. Temel gesinin sözcük türüne göre: *Temel gesi isim olan gruplar (İsimli), Temel gesi fiil olan gruplar (Fiilli)*

Türkçede kelime eşitleri iki başlık altında değerlendirilebilir. ‘‘Kökler manalar bakımından ikiye ayrılırlar. Varlık ve mefhumları karşılayan köklere isim kökleri, hareketi karşılayan köklere fiil kökleri diyoruz’’ (Ergin 2009, 109-110). Bu çalışmada sözcük türlerinin isim ve fiil olarak iki ana başlıkta olduğu varsayılmıştır. Türkçe söz diziminin temeli, yardımcı ögenin asıl ögeden önce gelmesi kuralıdır. Temel ge isim ve fiil olmak üzere 2 başlıkta incelenir. Temel gesi isim ya da isim soylu olan kelime grubu isimli kelime grubu, temel ögesi fiil ya da fiil soylu olan kelime grubu fiilli kelime grubudur. Temel gesi *isim, sıfat, zamir, zarf, edat, nlem* olan kelime grupları isimli; *isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil* olan kelime grupları fiillidir.

3. geler arasındaki bağımlılık ilişkisine göre: *İlgi-iyelik ilişkisi, İstem ilişkisi, Sıralanma ilişkisi*

Kelime grubunu oluşturan iki ge arasında bir birleşme yöntemi olması gerekir. İlgi ve iyelik ekinin kullanılmasıyla kurulan kelime grupları ilgi-iyelik ilişkisi, ilgi hâli dışındaki hâl eklerinin kullanılmasıyla kurulan kelime grupları istem ilişkisi, iki ögenin de ek almadığı kelime grupları ise sıralanma ilişkisiyle kurulur.

a. İlgi-iyelik ilişkisi

$X^i + X^y$: Belirten ge ilgi eki, belirtilen ge iyelik eki olarak kelime grubunu meydana getirir. ^{/i/} kastedilen ilgi eki, ^{/y/} kastedilen ise iyelik ekidir.

$X^i + X$: Belirten ge ilgi eki alırken belirtilen ge ek almaz.

$X + X^y$: Belirten ge ek almazken belirtilen ge iyelik eki alır.

$X^y + X$: Belirten ge iyelik eki alırken belirtilen ge ek almaz.

Bu yöntem için Baskakov (2011: 22), ‘‘ağdaş Türkçede Kelime Grupları’’ isimli eserinde uyum yöntemi terimini kullanmaktadır. Ancak Karaca (2017: 27), ‘‘Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)’’ isimli eserinde bu yöntem için ilgi-iyelik ilişkisi terimini kullanmaktadır ve şu açıklamayı yapmaktadır: ‘‘Uyum yöntemi yoluyla bağlantı veya uyum ilişkisi Rusça açısından yan yana gelen kelimelerin cinsiyet, sayı ve hâl bakımından uyumudur. Yani bağımlı olan (tabi olan, birinci kelime) unsur kendisine bağlandığı temel kaide cinsiyet, sayı ve hâl bakımından aynı olmak zorundadır’’ (Valgina 2003 :50 Karaca’dan 2017: 27). Türkçede belirten ve belirtilen ge arasında Rusçada olduğu gibi cinsiyet, sayı ve hâl bakımından bir uyum yoktur. Türkçe kelime gruplarındaki uyumun ilgi ve iyelik ekiyle kurulduğu düşünülmüştür; fakat ilgi eki şahsa göre değişmezken iyelik eki şahsa göre değişmektedir. Bu çalışmada da ilgi-iyelik ilişkisi terimi kullanılmıştır.

b. İstem ilişkisi

$X^{de} + X$: Belirten öge ilgi eki dışında bir hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımıdır.

$X^{de} + X^{iy}$: Belirten öge ilgi eki dışında bir hâl eki, belirtilen öge iyelik eki olarak kelime grubunu meydana getirir.

Bu yöntem için Baskakov (2011: 21), “Çağdaş Türkçede Kelime Grupları” isimli eserinde yönetme yöntemi terimini kullanmaktadır. Karaca (2017: 30), “Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)” isimli eserinde bu yöntem için istem terimini kullanmayı tercih etmiştir. Yönetme yöntemi terimiyle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Yönetim kelimesi Rusça gramerlerde ve Rusça yazılmış Türk lehçeleri gramerlerinde kullanılan Rusça “*управление*” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Çünkü Rusça mantığa göre bir kelime ve de genellikle fiiller, kendilerinden önceki kelimeyi yönetmektedir. Bize göre ise iki kelimenin yan yana gelip anlamlı bir bütün, yani bir kelime grubu oluşturabilmeleri için iki kelimedenden biri (ikincisi), birinci kelimenin bir halde bulunmasını talep etmekte yani istemektedir.” Bu çalışmada istem ilişkisi terimi kullanılmıştır.

c. Sıralanma ilişkisi

Sıralanma yönteminde kelime grubunu meydana getiren iki öge de ek almaz. Temel ögenin sonda olması kuralıyla hem belirten hem belirtilen eksiz olarak birleşir. Bu çalışmada sıralanma ilişkisi terimi kullanılmıştır.

$X + X$: Belirtilen ve belirten öge ek almaz.

4. Söz dizimlik bağlantı tiplerine göre: *Bağımlı, Bağımsız, Karmaşık*

Baskakov, (2011) “Çağdaş Türkçede Kelime Grupları” isimli eserinde bağımlı kelime gruplarını incelemiştir; ancak bağımsız ve karmaşık kelime gruplarına yer vermemiştir. Bu eksiklik doğrultusunda tasnifi genişleten Karaca (2017), aralarında bağımlılık ilişkisi ve belirtmelik ilişki bulunmadığı için Baskakov tarafından kabul edilmeyen yapıları “Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)” isimli eserinde bağımsız (sıralı) kelime grupları başlığı altında incelemiştir. Bağımlı ve bağımsız yapıların bir araya gelmesiyle de karmaşık kelime grupları oluşmuştur.

Bağımlı Kelime Grupları: Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında belirten - belirtilen ilişkisi bulunmaktadır. Ögeler birbirine bağımlı halde bulunur.

Bağımsız Kelime Grupları: Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında belirten - belirtilen ilişkisi bulunmaz. Birbirine denk olan ögeler ile bu tip kelime grupları kurulur. Bağımsız kelime grupları da bağlaçlı sıralı kelime grupları ve bağlaçsız sıralı kelime grupları olmak üzere ikiye ayrılır.

Karmaşık Kelime Grupları: Kelime grubu hem bağımlı hem bağımsız kelime grubundan oluşuyorsa bu bir karmaşık kelime grubudur.

Bu çalışmada, çalışmanın sınırlandırılması açısında yalnızca bağımlı kelime grupları incelenmiştir.

B. İşlevsel-semantik plana göre: Söz dizimsel işlevine göre

İsimlik, Belirtmelik

Kelime grubunun belirtilen ögesinin bağlamdaki görevi onun işlevini belirler.

Baskakov (2011: 21), ‘‘ağdaş Türkçede Kelime Grupları’’ isimli eserinde işlevsel-semantik bakımdan kelime gruplarını iki başlık altında incelemektedir. İsimlik ve belirtmelik. Belirtmelik kelime grupları da sıfatlık ve zarflık olarak ayırmaktadır.

Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapan kelime gruplarına isimlik kelime grubu, cümlede/bağlamda sıfat olarak görev yapan kelime gruplarına sıfatlık kelime grubu, cümlede/bağlamda zarf olarak görev yapan kelime gruplarını da zarflık kelime grubu denilmektedir.

Kuzeybatı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinden biri olan Karaçay-Malkar Türkçesinin konuşur sayısı siyasi, sosyal, kültürel vb. sebeplerle günden güne azalmaktadır. Konuşur sayısının azalması da bu dilin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasının en önemli sebeplerinden biridir. UNESCO’nun Karaçay-Malkar Türkçesini hassas diller arasında göstermesi (2011: 42) bunun bir göstergesi olup akademik çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda alışma, Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimsel olarak dil yapısının incelemesi ve atasözlerinin Türkiye Türkçesine aktarması yönüyle önemlidir. Bu araştırmanın temel hedefi, Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarıyla ilgili bilgi sunmak ve yeni bir tasnif denemesi gerçekleştirmektir; ancak makalenin kapsamı, taranan eserlerden elde edilen verinin fazla olması sebebiyle bağımlı, birleşik kelime gruplarıyla sınırlı tutulmuştur.

Aliylanı S. ., (1963). *Nart Sözle*. erkessk: Karaçay-Çerkes Kitap İzdateljstvo.

Curtubaylanı H. ., (2005). *Karaçay-Malkar Nart Sözle*. Nalik: Elbrus Kitap Basma.

Mağulalanı F. L., (2010). *Nart Sözle, Aytıvla, am Sözle*. Karaayevsk: Karaçay-Çerkes Kral Universitet.

Semenova, S. (2006). *Nart Boyu Türkleri Hun-Karaaylıların Atasözleri*. İstanbul: Kaynak.

Zandov A. M., (1965). *Malkar Nart Sözle*. Nalik: Kabartı-Malkar Kitap Basması.

1. İnceleme

1.1. Bağımlı Kelime Grupları (Belirtme Grupları)

1.1.2. Birleşik Kelime Grupları: İki kelimedenden fazla kelimedenden oluşan kelime grubu zincirleme veya birleşik kelime grubudur (Karaca 2017: 17).

1.1.2.1.   ögeli kelime grupları

1.1.2.1.1. İsimli,   ögeli kelime grupları: Temel  gesi isim ya da isim soylu olan, üç kelimedenden meydana gelen kelime gruplarıdır.

1.1.2.1.1.1. Belirteni isim olan, isimli, isimlik kelime grupları:

1.1.2.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” yapı tipi: Belirtilen grup, belirtilen ögeye sıralanma yöntemiyle bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren ögeler sıralanma, istem, ilgi-iyelik yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

Çok ögeli bir yapı tipinin belirten veya belirtilen gruplarının ögelerinin kendi içlerindeki bağlantı yöntemleri dikkate alınarak bir yapı tipinin alt kırılımları olan yapı modifikasyonları elde edilmektedir.

1.1.2.1.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubun ögeleri sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır.

Sıfat-Sıfat + İsim: **Tatlı tilli kuzu** eki ananı emer. (Aliylanı 1963: 404) “Tatlı dilli kuzu iki anneyi emer.”

1.1.2.1.1.1.1.2. “(F + İ) + İ” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-fiil-İsim + İsim: **Tuwğan ceriñça cer** bolmaz, **tuwğan eliñça el** bolmaz. (Aliylanı 1963: 24) “Doğduğun yer gibi yer olmaz, doğduğun memleketin gibi memleket olmaz.”

1.1.2.1.1.1.1.3. “(İ^{iy} + İ) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi vardır.

İsim-Sıfat + İsim: **Qatını igi erkışı** colğa azıksız çıkmaz. (Aliylanı 1963: 172) “Karısı iyi erkek, yola azıksız çıkmaz.”

İsim-Sıfat + Sıfat: Eki betli apendiden **beti kara günahlı** aşhı. “İki yüzlü hocadan yüzü kara günahkâr iyidir.” (Semenova 2016: 53)

1.1.2.1.1.1.1.4. “(İ^{de} + İ) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat + İsim: **Bilimden ullan baylıq** çoqdu. (Aliylanı 1963: 38) “Bilimden büyük zenginlik yoktur.”

1.1.2.1.1.1.2. “İ + (İ + İ)” yapı tipi: Belirten öge ve belirtilen grup sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

Sıfat + Sıfat-İsim: **Eki qotur at** da bir-birlerin qaşy edile. (Aliylanı 1963: 84) “İki uyuz at da birbirlerini qaşıyormuş.”

Zarf + Sıfat-İsim: **Em ullan baylıq** can sawluq. (Aliylanı 1963: 229) “En büyük zenginlik can sağlığıdır.”

1.1.2.1.1.1.3. “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten gruba belirtilen öge arasında ilgi-yelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Farklı modifikasyonları mevcuttur.

1.1.2.1.1.1.3.1. “(İ + İ)^{il} + İ^{iy} modifikasyonu: Belirten grubu oluşturan ögelerin arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır.

Sıfat-İsim + İsim: **Aman adamın tili** uzun. (Aliylanı 1963: 179) “Kötü adamın dili uzun.”; **Carlı üynü kişdigi** muğur bolur. (Aliylanı 1963: 106) “Fakir evin kedisi kederli olur.”

1.1.2.1.1.1.3.2. “(F + İ)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır.

Sıfat-fiil-İsim + İsim: **Uçhan kuşnu colu** çok. (Aliylanı 1963: 121) “Uçan kuşun yolu yok(tur).”; **Kaçar kızını közü** eşikte. (Aliylanı 1963: 193) “Kaçacak kızın gözü kapıda(dır).”

1.1.2.1.1.1.3.3. “(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında ilgi-yelik ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-İsim + İsim: **Amannı borkünü többesi** teşik. (Aliylanı 1963: 184) “Kötünün şapkasının tepesi delik(tir).”

İsim-İsim + İsim: **Çuruççunu kızını çuruğu** bolmaz. (Aliylanı 1963: 409) “Ayakkabıcının kızının ayakkabısı olmaz.”

1.1.2.1.1.1.3.4. “(İ^{iy} + İ)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat + İsim: **Ceri bayını eli** bay. (Aliylanı 1963: 135) “Toprağı zenginin memleketi zengin(dir).”; **Eli coçnu kölü** çok. (Aliylanı 1963: 7) “Vatanı olmayanın kalbi yok(tur).”

1.1.2.1.1.1.3.5. “(İ^{de} + İ)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat + İsim: **Sözge usdanı sözü** ortak. (Aliylanı 1963: 7) “Söz ustasının sözü orta malı(dır).”

1.1.2.1.1.1.4. “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Belirten ögeyle belirtilen grup arasında ilgi-yelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler sıralanma ilişkisiyle bir araya gelmiştir.

1.1.2.1.1.1.4.1. “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” modifikasyonu: Belirten öge, belirtilen gruba ilgi-yelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim + Sıfat-İsim: **Kızını bir ayağı** bosağada. (Aliylanı, 1963: 194) “Kızın bir ayağı kapı eşliğinde(dir).”

Sıfat + Sıfat-İsim: **Bayını har күnü** bayram bolur. (Mağulalanı 2010: 16) “Zengin her günü bayram olur.”

1.1.2.1.1.4.2. “İ + (İ + İ)^{iy}” modifikasyonu: Belirten öge, belirtilen gruba iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-Sıfat + İsim: Miñ malıñ bolğandan ese, **bir bilimli balañ** bolsun. (Aliylanı 1963: 39) “Bin malın olmasındansa bir bilgili çocuğun olsun.”

1.1.2.1.1.4.3. “İ^{il} + (F + İ)^{iy}” modifikasyonu: Belirten öge ve belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim + Sıfat-fiil-İsim: **Apsatı²nı berir күnü** süt kibik, bermez күnünde aylandıradı it kibik. (Aliylanı 1963: 460) “Apsatı’nın vereceği gün süt gibi, vermeyeceği gününde gezdire köpek gibi(dir).”

1.1.2.1.1.5. “(İ + İ)^{de} + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır.

1.1.2.1.1.5.1. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-İsim + Edat: **Musaqaynı³ rıshısına köre.** (Aliylanı 1963: 301) “Musakay’ın rızkına göre(dir).”

1.1.2.1.1.2. Belirteni fiil olan, isimli, isimlik kelime grupları:

1.1.2.1.1.2.1. “(İ + F) + İ” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma yöntemiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

1.1.2.1.1.2.1.1. “(İ + F) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **Üy işlegen balta** eşikte kalır. (Curtubaylanı 2005: 185) “Ev yapan balta kapıda kalır.”; **Birlik bolmağan jerde** nasıp bolmaz. (Zandov 1965: 23) “Birlik olmayan yerde nasıp olmaz.”

1.1.2.1.1.2.1.2. “(İ^{de} + F) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

² Av tanrısı.

³ Musakay: Karaçayça bir soy ismi.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **S tnden toyġan ulaġ** tekea, taşdan taşa sekiredi. (Maġulalanı 2010: 50) “Sütten doymuş oġlak, teke gibi taştan taşa zıplıyor.”

Zamir-Sıfat-fiil + İsim: **Men ne kelġen hatanı** tilim keltirgendi. (Aliylanı 1963: 344) “Bana gelen hatayı dilim getirmiş.”

1.1.2.1.1.2.1.3. “(İ^{iv} + F) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır. Belirten grubu meydana getiren ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **Hatası bolġan kiştik** eşik tawuşdan k r kadı. (Maġulalanı 2010: 134) “Hatası olan kedi, kapı sesinden korkar.”

Başı ezilmegen cılan  lmez. “Kafası ezilmeyen yılan  lmez.” (Semenova 2016: 33)

1.1.2.1.1.2.1.4. “(F + F) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır. Belirten grubu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-fiil-Sıfat-fiil + İsim: **Sorulub etilgen işde** soġuranıw bolmaz. (Aliylanı 1963: 149) “Sorup yapılan işte pişmanlık olmaz.”; **aġırılmay kelġen k n k** keterin sormaz. (Aliylanı 1963: 281) “Davet edilmeyen misafir ne zaman gideceġini sormaz.”

1.1.2.1.1.2.2. “F + (İ + İ)” yapı tipi: Belirten  geyle belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen gruptaki ögeler de sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır.

Sıfat-fiil + Sıfat-İsim: **Tanmaġan eki it** b r n  k rse tanışır. (Aliylanı 1963: 252) “Birbirini tanımayan iki köpek kurdu görse tanışır.”

1.1.2.1.1.2.3. “F^{de} + (F + İ)” yapı tipi: Belirten  geyle belirtilen grup arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen gruptaki ögeler sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır.

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil-İsim: **Bolluġnu bilgen Allahdı**. (Aliylanı 1963: 5) “Olacaġı bilen Allah’tır.”; **Urunurġa s ygen adam** işsiz kalmaz. (Aliylanı 1963: 55) “alışmayı seven adam işsiz kalmaz.”

1.1.2.1.1.2.4. “(İ + F)^{il} + İ^{iv}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen  ge arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten gruptaki ögeler sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır.

1.1.2.1.1.2.4.1. “(İ + F)^{il} + İ^{iv}” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen  ge arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten gruptaki ögeler sıralanma ilişkisiyle baġlanmıřtır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **İř etgenni c reġi** tok. (Aliylanı 1963: 52) “İř yapanın y reġi tok(tur).; **Ayıb etgenni ayıbı** coġ. (Maġulalanı 2010: 78) “Terbiyesizlik edenin ayıbı yok(tur).”

1.1.2.1.1.2.4.2. “(İ^{de} + F)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten gruptaki ögeler istem ilişkisiyle bağlanmıştır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **Colğa çıkğannı ızından kıçırma.** (Aliylanı 1963: 452) “Yola çıkanın peşinden bağırma.”; **İşden korkğannı nasıbı** bolmaz. (Aliylanı 1963: 48) “İşten korkanın nasibi olmaz.”

1.1.2.1.1.2.4.3. “(İ^{iy} + F)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşirler. Belirten grubun ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi vardır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **Caşı bolmağannı üyü** tüb bolur. (Aliylanı 1963: 266) “Oğlu olmayanın evi yok olur.”

Sıfat-Sıfat-fiil + Sıfat: **Eskisi bolmağannı cañısı** da bolmaz. (Aliylanı 1963: 163) “Eskisi olmayanın yenisi de olmaz.”

1.1.2.1.1.2.4.4. “(F + F)^{il} + İ^{iy}” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşirler. Belirten grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi vardır.

Zarf-fiil-Sıfat-fiil + İsim: **İşley bilmegenni işi** boşalmaz. (Aliylanı 1963: 61) “Çalışmayı bilmeyenin işi bitmez.”

1.1.2.1.1.2.5. “(İ + F) + İ” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır.

1.1.2.1.1.2.5.1. “(İ^{de} + F) + İ^{ca}” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat-fiil + İsim: **Stambulçuladan⁴ kalğan kişdikça.** (Aliylanı 1963: 309) “İstanbulculardan kalmış kedi gibi(dir).”

1.1.2.1.1.3. Belirteni isim olan, isimli, belirtmelik kelime grupları:

1.1.2.1.1.3.1. “(İ + İ) + İ” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Kelime grubunun bağlamdaki görevi sıfat ya da zarftır.

1.1.2.1.1.3.1.1. “(İ + İ) + İ” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-İsim + Edat: **Cumarık tawuğ kibik** tartına. (Aliylanı 1963: 120) “Boz-ala tavuk gibi çekiniyor.”

Ƙolu usda **altın ayak bla** suw içer. (Aliylanı 1963: 54) “Eli usta altın bardak ile su içer.”

⁴ 1885 ve sonrasında Kafkasya’dan göç eden Karaçaylılar için kullanılan tabir.

1.1.2.1.1.3.2. “(İ^{il} + İ^{iy}) + İ” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Sıfat + Edat: **Kařıķnı allı bla** kağdırış, artı bla kuřdurėan. (Aliylanı 1963: 392) “Kařıķın  n  ile yedirip, arkası ile kusturan.”

1.1.2.1.1.3.2. “(İ + İ^{iy}) + İ” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-İsim + Edat: B r  **bir k z  bla** cuķlar. (Aliylanı 1963: 98) “Kurt bir gözü ile uyur.”

1.1.2.1.1.3.3. “(İ + İ^{de}) + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen  ge istem ilişkisiyle bağlanmıştır.

1.1.2.1.1.3.3.1. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen  ge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

Tavuķnu etine k re şorpası. (Aliylanı 1963: 118) “Tavuķun etine göre  orbası.”

1.1.2.1.2. Fiilli,  c ögeli kelime grupları: Bu başlık altında belirtilen ögesi yani temel ögesi fiil ya da fiil soylu olan,  c kelimedenden meydana gelen kelime grupları incelenecektir.

1.1.2.1.2.1. Belirteni isim olan, fiilli, isimlik kelime grupları

1.1.2.1.2.1.1. İ^{il} + (İ + F)^{iy}” yapı tipi: Belirten  ge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

1.1.2.1.2.1.1.1. “İ^{il} + (İ + F)^{iy}” modifikasyonu: Belirten  ge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim + Sıfat-Sıfat-fiil: **Allahnı bir aythanı** eki bolmaz. (Aliylanı 1963: 414) “Allah’ın bir söylediği iki olmaz.”

İsim + Zarf-Sıfat-fiil: **Ğuėuķnu alėa kııırėanı** alėa ölür. (Aliylanı 1963: 124) “Guguk kuşunun erken  teni erken ölür.”

1.1.2.1.2.1.2. “(İ + İ^{il}) + F^{iy}” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-İsim + İsim-fiil: **Arıķ etni tatıvu** coķ. (Aliylanı 1963: 160) “Zayıf etin tadı yok.”

İsim-İsim + Sıfat-fiil: **Bal  ibinni urėanı** aıı, balı tatlı. (Aliylanı 1963: 378) “Arının iğnesi acı, balı tatlı.”

1.1.2.1.2.1.3. “(İ + İ) + F” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma yöntemiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

1.1.2.1.2.1.3.1. “(İ^{iy} + İ) + F” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma yöntemiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-Edat + Sıfat-fiil: **Qatımı bla uruşhan**, qayınına salam bermey edi. (Aliylanı 1963: 331) “Karısı ile kavga eden kayınına selam vermiyordu.”

1.1.2.1.2.1.3.2. “(İ + İ^{iy}) + F” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma yöntemiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-İsim + Sıfat-fiil: **At başı tuthan** arırmaz. (Aliylanı 1963: 81) “At başı tutan yorulmaz.”

1.1.2.1.2.1.4. “İ^{de} + (İ + F)” yapı tipi: Belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

1.1.2.1.2.1.4.1. “İ^{de} + (İ^{iy} + F)” modifikasyonu: Belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirtilen grubu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma bulunmaktadır.

İsim-İsim + Sıfat-fiil: **Sütten awzu küygen**, suwnu ürüb urtlar. (Aliylanı 1963: 313) “Sütten ağzı yanan, suyu üfleyerek içer.”

1.1.2.1.2.2. Belirteni fiil olan, fiilli, isimlik kelime grupları

1.1.2.1.2.2.1. “(İ + F) + F” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır.

1.1.2.1.2.2.1.1. “(İ^{iy} + F) + F” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Zamir-Sıfat-fiil + İsim-fiil: **Kesiñ tabhan awruwğa** darman caramaz. (Aliylanı 1963: 231) “Kendin bulduğun derde ilaç yaramaz.”

1.1.2.1.2.2.2. “(İ + F)^{de} + F” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-Sıfat-fiil + Sıfat-fiil: **Ullu aythannı etmegen** ullaırmaz. (Aliylanı 1963: 206) “Büyük sözünü dinlemeyen büyümez.”

1.1.2.1.2.3. Belirteni isim olan, fiilli, belirtmelik kelime grupları

1.1.2.1.2.3.2. “(İ + İ)^{de} + F” yapı tipi: Belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

1.1.2.1.2.3.2.1. “(İ + İ)^{de} + F” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat-İsim + Sıfat-fiil: **Bir kıyımni kıygen** bitli. (Aliylanı 1963: 170) “Tek kıyafeti giyen bitli.”

1.1.2.1.2.3.2.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F” modifikasyonu: Belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grubu oluşturan ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-İsim + Zarf-fiil: Bay **adamni haşın berginçi**, carlı canın berir. (Mağulalanı 2010: 16) “Zengin, adamın hakkını verene kadar, fakir canını verir.”

1.1.2.2. Çok ögeli kelime grupları: Üç ya da daha fazla kelimedenden meydana gelir.

1.1.2.2.1. Belirten gruplu ve belirtilenli kelime grupları

1.1.2.2.1.1. İsimli, isimlik kelime grupları

1.1.2.2.1.1.1. Sıralanma ilişkisi: Kelime grubunun ögeleri ek almaz.

1.1.2.2.1.1.1.1. “[(İ + İ)^{de} + F] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim: **Bir sözde turalmağan adam**, bir cerde da turalmaz. (Aliylanı 1963: 215) “Bir sözde duramayan adam, bir yerde de duramaz.”

1.1.2.2.1.1.1.1.1. “[(İ + İ)^{de} + F] + İ^{ca}” modifikasyonu: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim: **Bir sabda tohdamağan baltaça**. (Aliylanı 1963: 215) “Bir sapta durmayan balta gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.1.2. “[(İ + İ)^{iv} + F] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu iyelik ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim: **Börü katında ürenñen it** koy keser. (Aliylanı 1963: 101) “Kurt yanında alışan köpek koyun keser.”

1.1.2.2.1.1.1.3. “[(İ^{de} + F) + İ] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu istem ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-Sıfat-fiil + Sıfat/ + İsim: **İşni etgen soğur Tambiy**⁵. (Aliyancı 1963: 324)
“İşi yapan kör Tambiy.”

1.1.2.2.1.1.1.4. “[İ + İ] + F] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu sıralanma ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-Edat + Sıfat-fiil/ + İsim: **Eşek bla cıylğan at** iyisli bolur. “Eşekle aynı damda kalan at, eşek gibi kokar.” (Semenova 2016: 55)

1.1.2.2.1.1.1.5. “[F + F] + İ] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu sıralanma ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-fiil-Sıfat-fiil + İsim/ + Edat: **Buruw tıymağan mal kibik**. (Aliyancı 1963: 217) “Çitin engel olmadığı hayvan gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.1.6. “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim: **Suvnu başın kesgen emegença**. (Aliyancı 1963: 11) “Suyun başını kesen dev gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.1.7. “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + İ] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten grubu ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim-İsim + İsim/ + Edat: Rıshı **sütnü üsünde kömük kibik**. (Aliyancı 1963: 372) “Rızık sütnü üstünde köpük gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.1.8. “[İ^{il} + (İ + İ^{iy})] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmektedir. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirtilen grubu sıralanma ilişkisiyle birleşmiştir.

/İsim + İsim-İsim/ + Edat: **Karaçaynı kadaw taş kibik**. (Aliyancı 1963: 240)
“Karaçay’ın temel taşı gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.1.9. “[İ + İ^{iy}]^{de} + F] + İ] + İ” yapı tipi: Çok ögeli grupta belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Çok ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan dört ögeli grubun ögeleri sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Dört ögeli grubun belirten grubunu oluşturan ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

⁵ Tambiy: Karaçayca bir soy adı.

[İsim-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim] + edat: **Kuş tübünden içinñan tavuk kibik.** (Aliyılanı 1963: 117) “Kuş altından kaçan tavuk gibi(dir).”

1.1.2.2.1.1.2. İlgi-iyelik ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır.

1.1.2.2.1.1.2.1. “[İ^{iy} + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/İsim + Sıfat-İsim/ + İsim: **Ağacı aman kögetni kögeti** da aman. (Aliyılanı 1963: 72) “Kötü meyve ağacının meyvesi de kötü.”

1.1.2.2.1.1.2.2. “[İ^{iy} + F] + İ^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/İsim-Sıfat-fiil + İsim/ + İsim: **Beti kızarıwçu adamnı cüregi** haram bolmaz. (Aliyılanı 1963: 213) “Yüzü kızaran adamın yüreği kötü olmaz.”; **Canı awrumağan adamnı katında** başıñ awrumasın. (Aliyılanı 1963: 150) “Üzülmeven adamın yanında başın ağrımасыn.”

1.1.2.2.1.1.2.3. “[İ^{de} + F] + İ^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/İsim-Sıfat-fiil + İsim/ + İsim: **Colğa çıkğan cılanı başı** ezilir. (Aliyılanı 1963: 110) “Yola çıkan yılanın başı ezilir.”

1.1.2.2.1.1.2.4. “[İ + F] + İ^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/İsim-Sıfat-fiil + İsim/ + İsim: **Bal süygen ayünü burnu** topluk bolur. “Balı seven ayının burnu şişer.” (Semenova 2016: 31)

1.1.2.2.1.1.2.5. “[İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-İsim + İsim/ + İsim: **Har goğğa hansnı iyisi** başha. (Aliyılanı 1963: 383) “Her çiçeğin kokusu başka.”

1.1.2.2.1.1.2.6. “[{İ + İ]^{de} + F] + İ^{il} + İ^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli grupta belirten grupla belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Çok ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan dört ögeli kelime grubunun ögeleri sıralanma ilişkisiyle bağlanmıştır. Dört ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

[/Sıfat-İsim + Sıfat-fiil/ + İsim] + İsim: **Eki ananı emgen buzownu tili** tatlı. (Aliyılanı 1963: 86) “İki anneyi emen buzağının dili tatlı.”

1.1.2.2.1.2. İsimli, belirtmelik kelime grupları

1.1.2.2.1.2.1. Sıralanma ilişkisi: Kelime grubunun ögeleri ek almaz.

1.1.2.2.1.2.1.1. “[İ + İ]^{il} + İ^{iy}] + İ” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge sıralanma ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-İsim + İsim/ + Edat: **Bir kabırnı günahı bla** miñ kabır azab çeger. (Aliyılanı 1963: 323) “Bir kabrin günahı ile bin kabir azap çeker.”

1.1.2.2.2. Belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları

1.1.2.2.2.1. İsimli, isimlik kelime grupları

1.1.2.2.2.1.1. İlgi-iyelik ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır.

1.1.2.2.2.1.1.1. “[İ^{il} + [(İ + İ) + İ]^{iy}]” yapı tipi: Belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

Sıfat + /Sıfat-Sıfat + İsim/: **Amanı eki bitli tonu** bolur: birin saña kiydirir, birin da kesi kiyer. (Aliyılanı 1963: 322) “Kötünün iki bitli kıyafeti olur, birini sana giydirir birini de kendi giyer.”

1.1.2.2.2.2. Fiilli, belirtmelik kelime grupları

1.1.2.2.2.2.1. İstem ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki hâli dışında bir hâl eki alır.

1.1.2.2.2.2.1.1. “[İ^{de} + [(İ + İ)^{de} + F]” yapı tipi: Belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

İsim-fiil + /Sıfat-İsim + Sıfat-fiil/: **Çaşawdan igi umutu bolmağan** şaytan. (Aliyılanı 1963: 285) “Yaşamdan iyi ümidi olmayan şeytan.”

1.1.2.2.2.2.1.2. “[[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]^{de} + F” yapı tipi: Belirten grupla belirtilen öge istem ilişkisiyle birleşmiştir. Belirten grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-İsim + Edat/ + Sıfat-fiil: **İgi itni birgesine turğan** küçük kayır bolur. (Aliyılanı 1963: 101) “İyi köpeğin yanında duran enik cesur olur.”

1.1.2.2.3. Belirten gruplu ve belirtilen gruplu kelime grupları

1.1.2.2.3.1. İsimli, isimlik kelime grupları

1.1.2.2.3.1.1. Sıralanma ilişkisi: Kelime grubunun ögeleri ek almaz.

1.1.2.2.3.1.1.1. “[[(İ^{il} + İ^{iy}) + İ] + (İ + İ)” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

/İsim-İsim + Edat/ + /Sıfat-İsim/: **İyneni közü kibik bir teşikden arbanı cügü teñli bir suwuk** kirir. (Aliylanı 1963: 164) “İğnenin gözü gibi bir delikten arabanın yükü kadar bir soğuk girer.”

1.1.2.2.3.1.1.2. “[(İ + İ)^{de} + F] + (İ + İ)” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

/Sıfat-İsim + Sıfat-fiil/ + /Sıfat-İsim/: **Toğuz erden kayıthan tul katınnı** toğuz tokmak bla tüyseñ da uyalmaz. (Aliylanı 1963: 178) “Dokuz erkekten ayrılan dul kadını dokuz tokmakla dövsen de utanmaz.”

1.1.2.2.3.1.2. İlgı-iyelik ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır.

1.1.2.2.3.1.2.1. “(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Hem belirten hem belirtilen grubun ögeleri isim ya da isim soyludur.

/Sıfat-İsim/ + /Sıfat-İsim/: **İgi koyçunu tört közü** bolur. (Aliylanı 1963: 10) “İyi çobanın dört gözü olur.”; **Har keçeni bir kündüzü.** (Aliylanı 1963: 132) “Her gecenin bir gündüzü.”

1.1.2.2.3.1.2.2. “(İ + İ)^{il} + (F + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubun ögeleri isim ya da isim soyludur. Belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soyludur.

/Sıfat-İsim/ + /Sıfat-fiil-İsim/: **İgi koyçunu kütgen koyu** tükü bolur. (Aliylanı 1963: 10) “İyi koyuncunun güttüğü koyun tüylü olur.”; **Osal malçını kaynathan eti** bişmez. (Aliylanı 1963: 80) “Kötü çobanın kaynattığı eti pişmez.”

1.1.2.2.3.1.2.3. “(F + İ)^{il} + (F + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Hem belirten hem de belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu, belirtilen ögesi isim ya da isim soyludur.

/Sıfat-fiil + İsim/ + /Sıfat-fiil + İsim/: **Batar künnü atar tañı** bar. (Aliylanı 1963: 131) “Batan güneşin doğacak şafağı var(dır).”; **Bermez hannı kelmez kıızı.** (Aliylanı 1963: 240) “Vermez hanın gelmez kıızı.”

1.1.2.2.3.1.2.4. “(İ^{iy} + F)^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Belirtilen grubun ögeleri isim ya da isim soyludur.

/İsim-Sıfat-fiil/ + /Sıfat-İsim/: **İyneği bolmağannı kıısır tuwarı** da bolmaydı. (Aliylanı 1963: 85) “İneği olmayanın kıısır sığırı da olmaz.”

1.1.2.2.3.1.2.5. “(İ^{de} + F)^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Belirtilen grubun ögeleri isim ya da isim soyludur.

/İsim-Sıfat-fiil/ + /Sıfat-İsim/: **Çıkğa kirmegenni eki ayağı** cibimez. (Aliyılanı 1963: 239) “Çukura girmeyenin iki ayağı ıslanmaz.”

1.1.2.2.3.1.2.6. “(İ + F)^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Belirtilen grubun ögeleri isim ya da isim soyludur.

/Zarf-Sıfat-fiil/ + /Sıfat-İsim/: **Ertde turğanı erkek atı** tay tabar. (Aliyılanı 1963: 6) “Erken kalkanın erkek atı tay doğurur.”

1.1.2.2.3.1.2.7. “[(İ + F) + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

/Zarf-Sıfat-fiil + İsim/ + /Sıfat-İsim/: **Ertde turğan konağını erkek atı** tay tabar. (Aliyılanı 1963: 281) “Erken kalkan misafirin erkek atı tay doğurur.”

1.1.2.2.3.1.2.8. “[(İ^{de} + F) + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

/İsim-Sıfat-fiil + İsim/ + /İsim-İsim/: **Açlıkta tuwğan balanı eki közü** aşda bolur. (Aliyılanı 1963: 271) “Açlıkta doğan çocuğun iki gözü yemekte olur.”

1.1.2.2.3.1.3. İstem ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki hâli dışında bir hâl eki alır.

1.1.2.2.3.1.3.1. “(İ + İ)^{de} + (F + İ)” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubun ögeleri isim ya da isim soyludur. Belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soyludur.

/Sıfat-İsim/ + /Sıfat-fiil-İsim/: **Ullu kazanda bişgen et çiy** kalmaz. (Aliyılanı 1963: 206) “Büyük kazanda pişen et çiğ kalmaz.”

1.1.2.2.3.2. Fiilli, isimlik kelime grupları

1.1.2.2.3.2.1. İlgi-iyelik ilişkisi: Belirten öge, ilgi eki; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır.

1.1.2.2.3.2.1.1. “(İ + İ)^{il} + [İ + (İ + F)]^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubu olan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır. Çok ögeli

grubun belirtilen grubu olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

/Sıfat-Zamir/ /Sıfat + İsim-İsim-fiil/: **Har kimni birer cürek awruwu.** (Aliylanı 1963: 232) “Herkesin birer yürek ağrısı.”

1.1.2.2.3.2.1.2. “(İ + İ)^{il} + (İ + F)^{iy}” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubun ögeleri isim ya da isim soyludur. Belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur.

/Sıfat-İsim/ + /İsim-İsim-fiil/: **Har elni koy soyuwu** başhadı. (Mağulalanı 2010: 25) “Her memleketin koyun yüzmesi farklıdır.”

1.1.2.2.3.2.1. Sıralanma ilişkisi: Kelime grubunun ögeleri ek almaz.

1.1.2.2.3.2.1.1. “(İ + İ)^{de} + (İ + F)” yapı tipi: Çok ögeli kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi grupludur. Bu iki grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubun ögeleri isim ya da isim soyludur. Belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur.

/Sıfat-İsim/ + /İsim-Sıfat-fiil/: **Aman adamğa aşıhılık etgen,** itge çabır etgen kibikdi. (Aliylanı 1963: 181) “Kötü adama iyilik yapan, köpeğe çarık giydirir gibi(dir).”

2. Sonuç

İncelenen atasözlerinde, üç ögeli kelime gruplarında 20 yapı tipi, 32 modifikasyon; çok ögeli kelime gruplarında 32 yapı tipi tespit edilmiştir.

Yapılan incelemede 3 ögeli isimli kelime gruplarında belirten isim olan, isimlik 4 yapı tipi, 13 modifikasyon; belirtmelik 3 yapı tipi, 3 modifikasyon; belirten fiil olan isimlik 5 yapı tipi, 9 modifikasyon tespit edilmiştir; belirtmelik yapı tipine rastlanılmamıştır. 3 ögeli fiilli kelime gruplarında belirten isim olan isimlik 4 yapı tipi, 4 modifikasyon; belirtmelik 1 yapı tipi, 2 modifikasyon; belirten fiil olan isimlik 2 yapı tipi, 1 modifikasyon tespit edilmiştir; belirtmelik yapı tipine rastlanılmamıştır. Elde edilen verilere göre üç ögeli kelime gruplarında isimlik 15 yapı tipi, 27 modifikasyon, belirtmelik 4 yapı tipi 5 modifikasyon tespit edilmiştir.

Çok ögeli kelime gruplarında ise belirten gruplu ve belirtilenli, isimli, isimlik grupların 10’u sıralanma ilişkisiyle 6’sı ilgi-iyelik ilişkisiyle kurulan 15 yapı tipi, 1 modifikasyon; belirtmelik, sıralanma ilişkisiyle kurulan 1 yapı tipi tespit edilmiştir. Belirten gruplu ve belirtilenli, fiilli kelime grubu tespit edilememiştir. Belirtenli ve belirtilenli gruplu, isimli, isimlik grupların ilgi-iyelik ilişkisiyle kurulan 1 yapı tipi vardır. Belirtmelik yapı tipi tespit edilememiştir. Belirtenli ve belirtilenli gruplu, fiilli, belirtmelik yapı tipinde ise istem ilişkisiyle kurulan 2 yapı tipi tespit edilmiştir. İsimlik yapı tipi tespit edilememiştir. Belirten gruplu ve belirtilenli gruplu, isimli, isimlik kelime gruplarında sıralanma ilişkisiyle kurulan 1; ilgi-iyelik ilişkisiyle kurulan 8; istem ilişkisiyle kurulan 1 yapı tipi tespit

edilmiştir; belirtmelik yapı tipine rastlanılmamıştır. Belirten gruplu ve belirtilen gruplu, fiilli, isimlik kelime gruplarında ilgi-iyelik ilişkisiyle kurulan 2; belirtmelik kelime gruplarında sıralanma ilişkisiyle kurulan 1 yapı tipi tespit edilmiştir.

Birleşik kelime gruplarının bağlantı yöntemleri incelendiğinde, ilgi-iyelik ilişkisiyle kurulan 34, sıralanma ilişkisiyle kurulan 33, istem ilişkisiyle kurulan 14, iyelikli sıralanma ilişkisiyle kurulan 1, iyelik ilişkisiyle kurulan 1 kelime grubu olduğu görülmektedir. Bu durumda eldeki verilere göre kelime gruplarında bağlantı yöntemi olarak en çok sıralanma ve ilgi-iyelik ilişkisi kullanılmıştır.

İnceleme sonucundan elde edilen örneklerde Türkiye Türkçesi ve Karaçay-Malkar Türkçesi kelime grupları arasındaki farklara da ulaşılmıştır. Türkiye Türkçesinde eşitlik +çA eki kelime gruplarının bağlantı yöntemleri incelenirken tasnife dahil edilmemiştir. Ancak aşağıdaki örneklerden yola çıkarak tasnife farklı bir yapı tipi/modifikasyon kazandırmak mümkündür.

“(İ^{de} + F) + İ^{ca}”: **Stambulçuladan⁶ alğan kişdikça.** (Aliylanı 1963: 309)
“İstanbulculardan kalmış kedi gibi.”

“(F + İ^{ca}) + İ^l”: **Tuwğan ceriñça cer bolmaz, tuwğan eliñça el bolmaz.** (Aliylanı 1963: 24) “Doğduğun yer gibi yer olmaz, doğduğun memleketin gibi memleket olmaz.”

“[(İ + İ^{de} + F)] + İ^{ca}”: **Bir sabda tohdamağan baltaça.** (Aliylanı 1963: 215)
“Bir saptı durmayan balta gibi.”

“[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F] + İ^{ca}”: **Suvnu başın kesgen emeğença.** (Aliylanı 1963: 11)
“Suyun başını kesen dev gibi.”

3. Kaynakça

- AKTAN, Bilal (2016). *Türkiye Türkçesinin söz dizimi*. Konya: Eğitim.
- ALİYLANI, S. Ç. (1963). *Nart Sözle*. Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitap İzdatelstvo.⁷
- ALTUN, Mustafa (2011). *Türkçede kelime grupları çözümlemeleri: Türk romanlarından örneklerle*. İstanbul: MVT.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1995). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha.
- BASKAKOV, A. Nikolay (2011). *Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*. (çev. Oktay Selim Karaca). İstanbul: Kesit.
- BİLGEGİL, M. Kaya (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh.
- CURTUBAYLANI, H. Ç. (2005). *Karaçay-Malkar Nart Sözle*. Nalçık: Elbrus Kitap Basma
- DELİCE, İbrahim (2003). *Türkçe Sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi.
- DOĞAN, Enfel (2012). *Türkçe Cümle Bilgisi II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- ERASLAN, Kemal (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ERGİN, Muharrem (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- GÖKDAYI, Hüriyet (2018). *Türkçede öbekler*. İstanbul: Kriter.

⁶ 1885 ve sonrasında Kafkasya’dan göç eden Karaçaylılar için kullanılan tabir.

⁷ Karaçay-Malkar Türkçesi ile yazılmış eserlerin bir kısmında eser içinde yazarın adına yer verilmemiştir. Eserlerde yazarların sadece soyadı yer almaktadır. Bu sebeple kaynakçada yazar adına yer verilmeyen eserler bulunmaktadır.

- HATİBOĞLU, Vecihe (1972). *Türkçenin Söz dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- HİRİK, Seçil (2020). *Söz Dizimi Kuramları Baēlamında Türkçede Baē Unsur*. Ankara: Gazi.
- KARAAG C, Günay (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit.
- KARACA, Oktay Selim (2017). *Türkçede Baēımlı ve Baēımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)*. İstanbul: Efe Akademi.
- KARAHAN, Leyla (2010). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Ak aē.
- MAēULALANI, F. L. (2010). *Nart Sözle, Aytıvla,  am Sözle*. K ara ayevsk: K ara ay-Çerkes Kral Universitet.
- ÖZKAN, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2013). *Söz dizimi*. İstanbul: Akademik.
- ÖZMEN, Mehmet (2016). *Türkçenin Söz dizimi*. Adana: Karahan.
- SEMENOVA, Soufilia (2006). *Nart Boyu Türkleri Hun-Kara aylıların Atasözleri*. İstanbul: Kaynak.
- TEKİN, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- USTA, Halil İbrahim (2007). Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim?. *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK*, s.413-421.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2014). *Türkiye Türkçesinde yapı kavramı ve söz dizimi incelemeleri*. Bursa: Sentez.
- ZANDOV A. M. (1965). *Malk ar Nart Sözle*. Nal ik: Kabartı-Malk ar Kitap Basması.
- e- UNESCO = UNESCO (2023). Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000212024> (Erişim tarihi: 31.10.2023).